

เรื่อง

เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย

กลุ่มที่ 2

การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย

2.3 การพัฒนาประเทศกับความสมดุลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมไทยใน 20 ปีข้างหน้า

โดย

ธงชัย พรรณสวัสดิ์

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และ

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
เมืองและชนบท.....	3
วัตถุประสงค์.....	5
นิมบี้ (NIMBY).....	5
มลพิษเมือง.....	6
การเดินทาง.....	8
มลพิษไร้ต้นกำเนิด.....	8
จีเอ็มโอ.....	9
ทรัพยากรธรรมชาติ.....	10
น้ำ.....	12
ภาวี่สิ่งแวดล้อม.....	13
ส่งท้าย.....	13

สิ่งแวดล้อมไทยใน 20 ปีข้างหน้า

ธงชัย พรรณสวัสดิ์

tpanswad@hotmail.com

จากการที่ผู้เขียนได้ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านมลพิษ มานานนับกว่าสามทศวรรษ ผู้เขียนจึงมักจะถูกสอบถามอยู่เนืองๆ ว่า สถานการณ์สิ่งแวดล้อมปัจจุบันเมื่อเทียบกับสมัยก่อนแล้วเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนมักตอบว่าในเรื่องความตระหนักและความพยายามที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในสมัยนี้นั้นมีมากกว่าในสมัยก่อนอย่างมาก แต่เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตัวของมันเองก็ได้ทวีบทบาทมากขึ้นด้วย ดังนั้นโดยภาพรวมแล้ว สถานการณ์สิ่งแวดล้อมจึงไม่ได้ดีขึ้น แต่กลับเลวลงกว่าเมื่อยี่สิบปีที่แล้วอย่างมากด้วยซ้ำไป

ยกตัวอย่างเช่น ผู้เขียนได้รณรงค์เพื่อให้สังคมไทยหันมาใช้จักรยานเป็นทางเลือกในการเดินทางในระยะทางสั้นๆ ใกล้บ้าน มาเป็นเวลาเกือบ 15 ปีแล้ว แต่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมก็ยังไม่ได้เกิดขึ้นแม้ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปจะตระหนักดีถึงปัญหามลพิษอากาศและการขาดแคลนพลังงาน รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่สูงขึ้นตามลำดับ ฯลฯ ก็ตาม

สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงการใช้จักรยาน (โดยเฉพาะเสือภูเขา) เพื่อการนันทนาการของคนกลุ่มเล็กๆ แต่การใช้จักรยานเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย และมีแนวโน้มจะลดลงทุกวันเสียด้วยซ้ำ

นั่นคือความ “ตระหนัก” และ “ตระหนัก” ในปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของคนไทยปัจจุบันยังไม่ถึงระดับที่เป็น “จิตสำนึก” และก้าวไปถึง “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม” ที่มากพอ

**คนไทยเมื่อใช้จักรยานยนต์แล้ว มักไม่กลับไปใช้จักรยาน
คนไทยเมื่อใช้รถกระบะแล้ว มักไม่กลับไปใช้รถจักรยานยนต์**

อย่างไรก็ตาม ในอีก 20 ปีข้างหน้า พฤติกรรมของคนไทยต้องเปลี่ยนไปแน่เพราะเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป วิถีคิดของคนก็ต้องเปลี่ยนไป แต่จะเปลี่ยนไปในทางเอื้อประโยชน์หรือเป็นโทษต่อสิ่งแวดล้อมนั้นคงขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายปัจจัย

เมืองและชนบท

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา อัตราการเพิ่มประชากรในเขตเมืองอันเนื่องมาจากการเกิดและการย้ายถิ่นของมนุษย์จากชนบทสู่เมือง เพิ่มขึ้นอย่างมาก จนทำให้เกิดชุมชนแออัด และการมีชีวิตในเมืองเกิด

ความสับสน แกร่งแย่งแข่งขัน และความเครียด จนกลายเป็นเมืองทนอยู่ (unlivable city) และจนทำให้คนบางกลุ่มอดรันทนไม่ได้ต้องออกมาเรียกร้องให้สังคมและภาครัฐรวมทั้งรัฐบาลหันมาสนใจในปัญหานี้และสร้างเมืองน่าอยู่ (livable city) กลับคืนมาสู่ชุมชน

กระแสเรื่องเมืองน่าอยู่ที่นับวันจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสังคมโลกมากขึ้น จะเป็นตัวผลักดันให้เมืองใหญ่ๆ ในประเทศไทยในอีก 20 ปีข้างหน้าสะอาดขึ้น เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ผังเมืองดีขึ้น มีพื้นที่สวนสาธารณะมากขึ้น มีระบบจราจรและการขนส่งมวลชนดีขึ้นและมากขึ้น ชยะตามตรอกซอกซอยจะลดลง น้ำในคลองจะสะอาดขึ้น หรือกล่าวโดยสรุปคือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองโดยรวมจะดีขึ้น แต่สิ่งต่างๆ เหล่านั้นจะไม่เกิดขึ้นทั่วไปในทุกพื้นที่ของเขตเมือง คือ จะมีอีกหลายซอกมุมของเมืองที่ยังเป็นชุมชนแออัด สกปรก ไม่มีบริการการเก็บขยะ และยังมีเสี่ยงภัยต่ออัคคีภัย ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม แม้การดำรงชีวิตของคนส่วนใหญ่ในเขตเมืองจะสะดวกและสบายมากขึ้น แต่คุณภาพชีวิตโดยรวมของคนเมืองกลับไม่ดีขึ้น เพราะคนมากขึ้น การแย่งกันกินแย่งกันอยู่จะมากขึ้น ความเครียดจึงมากขึ้น และความสับสนจะลดลง โดยคนในเมืองจะมุ่งไปหาความสนุกมาทดแทนและชดเชยความสุขที่หายไป

นอกจากนี้ช่องว่างระหว่างเขตเมือง "สะอาด" กับเขตเมือง "สกปรก" ที่ได้รับการบริการจากภาครัฐต่างกัน ก็จะต่างมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน นั่นหมายถึงคนมีฐานะในเมืองจะมีวิถีชีวิตที่ลำบากน้อยลง แต่คนจน คนด้อยโอกาส ที่อาศัยอยู่ในเมืองจะมีชีวิตที่เลวร้ายลงไปกว่าปัจจุบัน

สำหรับคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ซึ่งยังเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แม้จะมีรายได้ต่อหัวต่อปีน้อยกว่าคนในเขตเมือง และช่องว่างนี้จะมากขึ้นไปอีกในอีก 20 ปีข้างหน้าก็ตาม กลับมีวิถีชีวิตที่ได้ดูสภาพดีกว่าคนในเขตเมือง และจะเริ่มซึมซับจนถึงขั้นซาบซึ้งในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายกว่า มีความสุขกว่า มีสุขภาพที่ดีกว่า จนสร้างกระแสย้อนกลับ คือ เลิกปรารถนาจะไปใช้ชีวิตเป็นลูกจ้างแรงงานราคาถูกในโรงงานในเขตเมืองอีกต่อไป

คนเมืองใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงขับรถส่วนตัวราคาหลายล้านไปทำงาน

ในขณะที่ชาวนาใช้เวลาเท่ากันหรือน้อยกว่าในการขี่จักรยานไปแปลงนาอกหมู่บ้าน

กระแสทวนนี้จะรุนแรงพอที่จะทำให้เกิดสภาวะขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมือง จนผู้ประกอบการต้องหันไปลงทุนในเขตชนบทมากขึ้น ซึ่งจะทำให้รายได้ของท้องถิ่นสูงขึ้น มีการพัฒนามากขึ้น จนทำให้วิถี "กลับไปอยู่บ้าน" ของคนชนบทเพิ่มมากขึ้นไปอีก จะเหลือก็แต่เฉพาะคนจนที่ไม่มีโอกาสและขาดความรู้หรือทักษะที่จำใจต้องอาศัยอยู่ในเขตเมืองเป็นพลเมืองชั้น 3 ใน "เขตสกปรก" ของเมืองใหญ่ต่อไป

วัตถุนิยม

วัตถุนิยม และบริโภคนิยม รวมทั้งปัจเจกนิยม เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างสุรุ่ยสุร่าย สิ้นเปลือง และไร้ประสิทธิภาพ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหลายประเภทลดลง (เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ) และบางประเภทมีคุณภาพเลวลง (เช่น น้ำ อากาศ ดิน) จนทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำรงชีวิตของคนไทย เช่น ปัญหามลพิษรุนแรงขึ้นและค่าครองชีพสูงขึ้น เป็นต้น

แต่เนื่องจากวัตถุนิยมและบริโภคนิยมรวมทั้งปัจเจกนิยมนี้ได้ฝังรากลึกลงไปในสังคมไทยมากเกินไปกว่าที่จะรื้อรากถอนโคนได้ใน 20 ปีข้างหน้า เพราะในช่วงเวลาเดียวกันนั้น สื่อไม่สร้างสรรค์ ก็ยังเหนือกว่าสื่อสร้างสรรค์ ในทุกรูปแบบอย่างเทียบชั้นกันไม่ได้ ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ใกล้ตัว จะได้รับการดูแลดีขึ้น คนไทยในเมืองโดยทั่วไปจึงรู้สึกว่สิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมดีขึ้น เช่น น้ำคลองสะอาดขึ้น ขยะหมดไป ฯลฯ และไม่ยอมรับว่าปัญหาที่อยู่ห่างตัว แต่ไม่ไกลตัว เช่น ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ การล่มสลายของวิถีชีวิตไทย ฯลฯ มีอยู่จริง

สื่อสิ่งพิมพ์แทบทุกฉบับตีพิมพ์ข่าวผลการประกวดนางสาวไทยหรือแม้กระทั่งมิสทีนบนหน้าหนึ่ง แต่ข่าวนักวิทยาศาสตร์ดีเด่นหรือผลงานวิจัยดีเด่นมักเป็นเพียงข่าวกรอบเล็ก ๆ ในหน้ารอง ๆ ข้างใน

กระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยม และปัจเจกนิยมที่เป็นตัวการร้ายต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงยังจะอยู่อย่างแนบแน่นกับสังคมไทยไปอีก 20 ปีข้างหน้า แม้ว่าคนที่เป็นผู้ใหญ่ในวันนั้นจะเป็นเด็กที่ถูกพร่ำสอนเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยให้ท่องจำแต่ไม่ได้เรียนรู้สาระอย่างจริงจังจนเปลี่ยนพฤติกรรม ในวันนี้ก็ตาม

นิมบี้ (NIMBY)

นิมบี้ หรือ NIMBY (Not In My BackYard) หรือ “ทิ้งที่ไหนก็ได้ ยกเว้นหลังบ้านผม” เป็นปัจเจกนิยมเชิงกลุ่มรูปแบบหนึ่งที่จะมาแรงขึ้น ๆ ในอนาคต แนวคิดนิมบี้จะถูกสังคมไทยและชุมชนไทยนำมาใช้มากขึ้น ๆ และด้วยความที่เป็นปัจเจกของแนวคิด แม้จะไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่งแต่เป็นของกลุ่มหรือของชุมชนก็ตาม จะทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการเชิงพื้นที่รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทำได้ยากขึ้น

เหตุที่กระบวนการณ์นิมบี้ถูกนำมาใช้มากขึ้นในสังคมไทยนั้น เป็นเพราะผลกรรมจากอดีต ที่ทั้งภาครัฐ รัฐบาล ผู้ประกอบการ นักลงทุน นักอุตสาหกรรม นักธุรกิจ รวมทั้งผู้มีอำนาจในสังคมได้แสวงประโยชน์จากอำนาจทางการเงิน การปกครอง การเมือง ฯลฯ ที่มีอยู่เหนือคนส่วนใหญ่ของสังคม มาบีบบังคับให้เกิดโครงการต่าง ๆ เช่น เขื่อน เขื่อนเหมืองแร่ นิคมอุตสาหกรรม บ่อขยะ บ่อน้ำเสีย โรงงาน ฯลฯ ขึ้นในพื้นที่หนึ่ง ๆ แม้ว่าประชามติในพื้นที่นั้น ๆ จะไม่ได้เห็นด้วยหรือยอมรับโครงการนั้น ๆ ก็ตาม

จากความเดือนร้อนที่ประสบ และจากประสบการณ์ที่เรียนรู้จากชุมชนเครือข่าย ประกอบกับรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิและอำนาจเอาไว้ ประชาชนและชุมชนทั่วประเทศจะมองปัญหาของกลุ่มหรือของชุมชนตนก่อนปัญหาในระดับที่ใหญ่ไปกว่านั้น เช่น ระดับภาค หรือระดับประเทศ ซึ่งก็จะนำมาซึ่งปัญหาที่แก้ยากในอีกรูปแบบหนึ่ง และคุณภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอาจจะเลวลงไปกว่าเดิมอีกด้วยซ้ำก็ได้

มลพิษเมือง

ปัญหาเรื่องขยะ สารพิษ น้ำเน่า และมลพิษอากาศในเมือง เป็นปัญหาที่คนไทยไม่สำเหนียกนัก เมื่อเทียบกับผู้คนอีกหลายๆ ชาติ คนไทยจึงทนอยู่และอยู่กับสภาพที่เลวร้ายนี้ได้มาเป็นเวลานานนับสิบๆ ปี แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพเลวร้ายนี้ได้ทวีความเลวร้ายจนสุดที่จะทนต่อไป กอปรกับข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับภาวะมลพิษเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดสู่สังคมไทยมากขึ้นๆ ตลอดจนองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) เข้มแข็งขึ้นและได้เรียกร้องให้ภาครัฐดูแลปัญหานี้มากขึ้น ปัญหาเหล่านี้จึงจะได้รับการดูแลและใส่ใจมากขึ้นกว่าในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ซึ่งนั่นหมายรวมถึงงบประมาณและบุคลากรจะถูกจัดสรรเพื่อการนี้มากขึ้นด้วย

ดังนั้น ในภาพรวมอีก 20 ปีข้างหน้า ภาวณ้ำเน่าในคลองหรือแม่น้ำจะดีขึ้น ชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งกิจกรรมทางการเกษตรบางชนิด เช่นฟาร์มสุกร ปอเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ จะติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียชนิดที่ใช้งานได้และใช้งานจริงกันจนเป็นเรื่องปกติของผู้ลงทุน อันผิดกับสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ยังมีผู้หลีกเลี่ยงอยู่เป็นสัดส่วนค่อนข้างมาก

ปัญหาเมืองสกปรกเพราะขยะเคลื่อนเมืองจะได้รับการดูแลอย่างดี เพราะนักการเมืองท้องถิ่นในอนาคตจะต้องยึดหลักการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่ประจักษ์ชัด เช่นการเก็บขยะนี้ เป็นประเด็นใหญ่ในการหาเสียง เพราะสังคมไทยจะเรียกร้องในสิ่งนี้มากขึ้น แต่ปัญหาเรื่องขยะไม่ได้อยู่ที่การจับเก็บและเก็บขนให้พ้นหูพ้นตาของชาวบ้าน เพราะเรื่องนั้นไม่ใช่เรื่องยาก เรื่องยากอยู่ที่เมื่อจัดเก็บไปแล้วจะนำไปกำจัดต่อไปอย่างไร การที่จะนำขยะไปที่จังหวัดอื่น เขตอื่น หรือแม้กระทั่งชุมชนอื่น จะทำได้ยากขึ้น ทั้งนี้ด้วยแนวคิดนิยมบี๋ตั้งได้กล่าวมาแล้ว

ทางออกที่หนีไม่พ้นสำหรับเมืองใหญ่มากๆ เช่นกรุงเทพมหานครหรือเชียงใหม่ ซึ่งมีขยะปริมาณมหาศาลในแต่ละวัน คือ จะต้องมียาเผาขยะชุมชนเกิดขึ้นในสังคมเมือง ไม่ว่าจะมียาเผาคัดค้านจากกลุ่มรณรงค์ด้านสารพิษ เช่น ไดออกซิน ฯลฯ รุนแรงเพียงใด ทั้งนี้เพราะไม่มีทางออกอื่นเหลืออีกแล้ว แต่เนื่องจากเตาเผาขยะไร้สารพิษ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ในเชิงวิศวกรรม มีราคาแพงมาก การลดปริมาณขยะป้อนเข้าเตาให้มีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้จึงเป็นสิ่งจำเป็น การแยกขยะโดยเฉพาะขยะที่มีสารปรอทเป็นส่วนประกอบและการรีไซเคิลขยะจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ธุรกิจการแยกและรีไซเคิลขยะจะกลายเป็นธุรกิจที่นักลงทุนให้ความสนใจ รวมทั้งเทศบาลจะมีอัตราค่าเก็บขยะแตกต่างกันไปตามปริมาณ (เก็บในอัตราก้าวหน้าแทนการเก็บแบบอัตราตายตัวในปัจจุบัน) และประเภท (เป็นพิษหรือไม่) ของขยะด้วย

สารปรอทสามารถปะปนอยู่ในขณะชุมชนได้ เช่น อยู่ในสารอุดฟันและก้ำานหรือแบดเจอร์บางชนิด ซึ่งเมื่อถูกนำไปเผา จะกลายเป็นไอปรอท ที่จับยาก และจะถูกปล่อยออกจากปล่องสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่สุดจะตกจมสู่พื้นดินหรือแหล่งน้ำและก่อให้เกิดมลพิษสิ่งแวดล้อมที่ควบคุมไม่ได้อย่างมาก

อย่างไรก็ตามในเขตชนบท เช่น อบต. หรือเทศบาลตำบลขนาดเล็ก การใช้พื้นที่เพื่อฝังกลบขยะยังเป็นทางเลือกที่ดีกว่า เพราะราคาโดยรวมถูกกว่าเตาเผาขยะ แต่เพื่อลดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากปรากฏการณ์นี้ เทศบาลหรือ อบต. ที่เป็นเจ้าของขยะจะต้องประสานประโยชน์กับเทศบาลหรือ อบต. ที่เป็นผู้รับภาระขยะจากอีกชุมชนหนึ่ง จะด้วยการจ่ายค่าธรรมเนียม หรือค่าชดเชยหรือในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ตาม

ส่วนปัญหามลพิษอากาศในเขตเมืองทุกเมืองไม่ว่าจะขนาดใหญ่หรือเล็กในภาพรวมแล้วจะทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างแน่นอน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือตัวเมืองเชียงใหม่และนครราชสีมา ที่ปัญหามลพิษอากาศแทบจะไม่มีเลยในอดีต 20 ปีที่ผ่านมา แต่ในสภาพปัจจุบันมลพิษอากาศของสองเมืองนี้ก็กำลังไล่ตามกรุงเทพมหานครมาติดๆ อย่างไม่ควรเป็น

ปัญหามลพิษอากาศในเมืองส่วนใหญ่ ในอนาคตจะไม่ได้มาจากภาคอุตสาหกรรม เพราะเทคโนโลยีดีขึ้น การเข้มงวดกวดขันจากรัฐดีขึ้น รวมทั้งสังคมไม่ยอมรับมากขึ้น แต่ปัญหาจะมาจากส่วนที่จับมือใครดมได้ไม่ชัด นั่นคือจากไอเสียของรถยนต์ ทั้งรถยนต์ส่วนตัวและรถขนส่งมวลชน แม้ว่าภาครัฐจะออกกฎหมายกำหนดให้คุณภาพของเครื่องยนต์ดีขึ้นตามลำดับก็ตาม แต่เนื่องจากเมืองส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่ใช่เมืองใหญ่ระดับกรุงเทพมหานคร ปัญหานี้จึงยังไม่รุนแรงเท่าและดูเหมือนไกลตัวสำหรับชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เหมือนกับที่คนกรุงเทพมหานครไม่ตระหนักและทนอยู่ได้ในขณะนี้

แปลกแต่จริง ไอพิษจากท่อไอเสียรถยนต์มีขนาดเล็กมาก จึงสามารถผ่านเข้าไปอยู่ในตัวรถที่ติดเครื่องปรับอากาศ และเมื่อเข้าไปแล้ว จะอยู่ในนั้น ไม่ออกมา

อย่างไรก็ตาม สำหรับเมืองใหญ่ๆ เช่นกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา ชลบุรี ฯลฯ ภาวะความเป็นพิษจะรุนแรงมากขึ้น จนผู้คนในสังคมนั้นๆ เรียกร้องให้ราชการทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเข้ามาแก้ปัญหาอย่างแท้จริง จนผลสุดท้ายแล้วคุณภาพอากาศในเมืองเหล่านั้นในอนาคต 20 ปีข้างหน้าจะดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เพียงแต่เมืองเล็กๆ เทศบาลย่อยๆ เท่านั้นที่กลับจะมีคุณภาพอากาศเลวลงไปกว่าเดิมในปัจจุบัน

การเดินทาง

ถึงแม้ว่าราคาน้ำมันดิบโลกจะอยู่ในภาวะที่เรียกว่า "แพงแล้วแพงเลย" ก็ไม่ลดลงมาในระดับเดิมอีก และถึงจะมีการลดราคาลงมาบ้างก็จะไม่ใช่การลดอย่างถาวร เพราะทรัพยากรธรรมชาตินี้เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ซึ่งเมื่อร่อยหรอลงราคาก็ต้องสูงขึ้นเป็นธรรมดา

อย่างไรก็ตาม ในอีก 20 ปีข้างหน้า น้ำมันโลกยังไม่หมด จะยังคงมีการผลิตและจำหน่ายให้ประชาชนซื้อเพื่อเติมรถยนต์เพื่อการเดินทางต่อไป แม้ว่าราคาจะสูงขึ้นจนคนบางกลุ่มต้องจำใจเดินทางน้อยลง ซึ่งนั่นหมายถึงธุรกิจการท่องเที่ยวจะได้รับผลกระทบตามมาด้วย หรือหันไปใช้วิธีการเดินทางรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่รถยนต์ส่วนตัว ซึ่งแน่นอนที่ความสะดวกสบายที่คนไทยและคนทั่วโลกกำลังเอ็นจอยอยู่นั้นนั้นจะต้องลดลง และการปรับตัวเข้าสู่วิถีชีวิตรูปแบบใหม่จะต้องเกิดขึ้น

ในทางตรงข้าม ด้วยความสามารถในการปรับตัวอันเป็นเอกลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ของคนไทย รวมทั้งลักษณะนิสัยที่ "หนักไม่เอาแต่เบาสู้" ของคนไทย คนไทยอีกกลุ่มหนึ่งจึงยังใช้รถส่วนตัวต่อไป และด้วยจำนวนประชากรที่มากขึ้นอีกทุกปีๆ กอปรกับสถานะเศรษฐกิจที่น่าจะดีขึ้น การเดินทางของคนไทยในภาพรวมจึงจะยังไม่ลดลง และนี่จะยังเป็นสาเหตุหลักของปัญหาหมอกพิษอากาศในเมืองอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้น กลุ่มคนยากจนก็ต้องมีจำนวนมากขึ้นเช่นกัน คนกลุ่มนี้จะอาศัยกลไกทางสังคมที่เปิดกว้างมากขึ้น ตลอดจนใช้สิทธิส่วนบุคคลเรียกร้องให้ภาครัฐจัดหาระบบการเดินทางที่ไม่ต้องพึ่งรถยนต์ (non-motorized transportation, NMT) ซึ่งกำลังเริ่มได้รับความนิยมในยุโรปปัจจุบัน เช่นการเดินทางเท้า การใช้จักรยานในวิถีชีวิตประจำวัน ให้กับพวกเขาผ่าน "โครงการสิทธิคนไทยในการเดินทางด้วยขาของตัวเอง" โดยการปรับปรุงทางเท้าให้เดินได้ และจัดระบบทางจักรยานให้ใช้งานได้และปลอดภัย ซึ่งเมื่อนำไปประกอบกับแนวคิดสุขภาพที่ดีซึ่งเป็นกระแสสังคมอีกอย่างหนึ่งที่ผู้คนสนใจ ก็จะทำให้คนไทยทั้งกลุ่มยากจนและกลุ่มฐานะปานกลางหันมาใช้วิถีชีวิตที่พึ่งตัวเองแบบนี้มากขึ้น

คาร์ฟรีเดย์ หรือวันปลอดรถยนต์ นั้นได้เริ่มขึ้นที่ยุโรปเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา แต่ขณะนี้เขาได้ก้าวเดินต่อไปอีกขั้นหนึ่งแล้ว คือ เทศบาลบางแห่งได้ประกาศคาร์ฟรีโซน หรือเขตปลอดรถยนต์ ซึ่งไม่ใช่ปลอดเพียงแต่วันใดวันหนึ่ง แต่เป็นเขตปลอดรถยนต์ตลอดไป นอกจากนี้บางเทศบาลในยุโรปก็ได้เริ่มพัฒนาแนวคิดไปถึงขั้น คาร์ฟรีชิตี หรือ เมืองปลอดรถยนต์แล้ว แล้วประเทศไทยกำลังทำอะไรบ้าง ?

มลพิษไร้ต้นกำเนิด

มลพิษไร้ต้นกำเนิด หรือ non-point pollution sources หรือที่เรียกกันในอีกชื่อหนึ่งว่า มลพิษแพร่ หรือ diffuse pollution เป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ไทยยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก สาเหตุน่าจะมาจากความยุ่งยากและซับซ้อนของตัวปัญหา มลพิษไร้ต้นกำเนิดเป็นภาวะมลพิษที่จับหรือหาต้นตอของ

แหล่งกำเนิดสารมลพิษได้ยาก เช่นน้ำหลากจากทุ่งเกษตรที่มียาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยปะปนอยู่ หรือ การเลี้ยงปลาในกระชังในแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งหาจุดปล่อยน้ำทิ้งออกจากกระชังไม่ได้ หรือควันทิ้งจากการเผาทุ่งหรือไฟป่า หรือเรือชนกันแล้วน้ำมันทะลักลงทะเล หรือมูลสัตว์ที่ถ่ายทิ้งไว้ทั่วทุ่งเลี้ยงสัตว์ ดังนี้ เป็นต้น

ปัญหาลักษณะนี้ ต่อไปจะทวีความรุนแรงขึ้น และต้องการการดูแลที่เป็นกิจลักษณะมากขึ้น วิธีการจัดการกับปัญหาก็คือต้องย้อนไปหาจุดที่จัดการและควบคุมได้ เช่น ห้ามใช้ยาปราบศัตรูพืชในไร่นา ห้ามเผาหญ้า ห้ามเผานา ห้ามเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังในแหล่งน้ำธรรมชาติ (หมายเหตุ:-ประเด็นนี้ก็จะมีความขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ต้องการเอาพื้นที่สาธารณะมาใช้ประโยชน์ผ่านโครงการแปลงสินทรัพย์ (ของสาธารณะ) เป็นทุน (ของปัจเจกบุคคล))

อย่างไรก็ตามวิธีการที่กล่าวไว้ข้างต้นเป็นเพียงทฤษฎี ในทางปฏิบัติจริงแล้วมาตรการ “ห้าม” ดังกล่าว คาดว่ายังไม่สามารถนำมาใช้ไม่ได้ในสภาพเศรษฐกิจสังคมของไทย แม้จะอีก 20 ปีข้างหน้าก็ตาม

คนไทยจึงยังต้องบริโภคน้ำที่นำมาจากแม่น้ำ ที่รับน้ำล้นจากการเกษตรที่มีสารพิษอยู่กันต่อไป

จีเอ็มโอ

แม้ว่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นจีเอ็มโอยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจากสังคมทั่วโลก แต่จีเอ็มโอก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตเรานับเป็นสิบปีแล้ว ไม่ว่าจะเป็นฝ้าย ข้าวโพด ถั่วเหลือง ฯลฯ ซึ่งบางส่วนก็นำไปใช้ต่อเป็นอาหารสัตว์ ดังนั้นเนื้อสัตว์หรือเต้าเจี้ยวหรือซีอิ๊วที่เราบริโภคก็อาจมีจีเอ็มโอปะปนอยู่แล้วโดยไม่รู้ตัว

ในอเมริกามีการบริโภคสิ่งนี้อยู่เกือบเป็นปกติอยู่แล้ว ส่วนในยุโรปใช้วิธีบังคับให้ติดฉลากเตือนผู้บริโภค และให้เป็นการตัดสินใจของผู้บริโภคเองแทน

จีเอ็มโอ หรือ GMO ย่อมาจาก Genetically Modified Organisms จึงแปลว่า “สิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม” แต่หากสิ่งมีชีวิตนั้นเป็นมะละกอ ก็ควรเรียกว่า “มะละกอตัดแปรพันธุกรรม” หรือ Genetically Modified Papaya หรือจีเอ็มพีมากกว่าจะเรียกกันผิด ๆ ว่า “มะละกอจีเอ็มโอ”

แต่ไม่ว่าสังคมไทยหรือแม้กระทั่งสังคมโลกจะยอมรับผลิตภัณฑ์ประเภทจีเอ็มโอหรือไม่ก็ตาม วิทยาศาสตร์ก็ยังคงจะเดินหน้าค้นคว้าวิจัยและศึกษาต่อไป เพื่อพิสูจน์ว่าผลิตภัณฑ์นั้นปลอดภัยหรืออันตรายต่อธรรมชาติและระบบนิเวศหรือไม่ และแม้จะยังมีข้อโต้แย้งและถกเถียงกันเองในหมู่นักวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะในปัจจุบันหรือในอนาคตก็ตาม ปัญหาการเพิ่มผลผลิตหรืออาหารเพื่อป้อนประชากรโลกก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น (หมายเหตุ : ประเด็นนี้ มีผู้โต้แย้งว่าในขณะนี้ ปัญหาไม่ใช่การเพิ่มผลผลิตโลก เพราะผลผลิตมีเพียงพอ ปัญหาอยู่ที่การทำอย่างไรจึงจะให้ผลผลิตนี้ตกสู่คนจนในราคาที่สามารถซื้อหาได้) และจีเอ็มโอสำหรับบางคนแล้วดูจะเป็นคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหานี้ของโลก ซึ่งรวมเอาสังคมไทยที่ต้องการจะเป็น “ครัวโลก” ด้วย

อย่างไรก็ตามด้วยวิธีคิดแบบไทยๆ แม้ผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอ เช่นมะละกอตัดแปรพันธุกรรมหรือจีเอ็มพี จะสามารถต้านไวรัสได้ และสามารถโจนผลผลิตผลผลิตได้ เกษตรกรไทยก็ยังคงใช้วิธีเอาแน่นอนหรือดับเบิลเซฟตีไว้ก่อน คือ ใช้มะละกอพันธุ์จีเอ็มพีด้วย และใช้ยาฆ่าแมลง (ไวรัส) ไปด้วยพร้อมๆ กัน

ในทางตรงข้าม กระแสความต้องการบริโภคอาหารอินทรีย์ (organic food) หรืออาหารที่ผลิตแบบธรรมชาติก็ได้รับความนิยมมากขึ้นจากคนไทยอีกกลุ่มที่เข้าใจปัญหาและต้องการชีวิตที่ไม่เสี่ยงกับสารเคมีเป็นพิษเหล่านั้น ดังนั้นธุรกิจการทำเกษตรอินทรีย์ก็จะเพิ่มมากขึ้นและทำแบบจริงจังมากขึ้นรวมทั้งมีการจัดการที่ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มผลผลิตสำหรับทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามหากมองในภาพรวมแล้ว เกษตรกรรวมอาหารอินทรีย์นี้ในสี่ปีข้างหน้าก็ยังคงเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับอาหารจีเอ็ม หรืออาหารที่ผลิตจากปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชอยู่ดี

ส่วนผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอที่จะมีแรงต้านน้อยและได้รับการยอมรับจากสังคมมาก คือผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอที่ไม่ได้นำมาเป็นอาหารโดยตรงของมนุษย์ แต่เป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น ฝักรูหรือปาล์ม หรือแม้กระทั่งมะพร้าวและมันสำปะหลัง ที่เน้นผลิตเพื่อเอามาผลิตต่อเป็นไบโอดีเซล (biodiesel) หรือแกซโซฮอล์(gasohol) โดยสายพันธุ์จีเอ็มโอเหล่านี้จะถูกตัดแปรให้โตเร็ว ให้ผลผลิตต่อไร่มากและแต่ละผลจะให้น้ำมันมากกว่าเดิมด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติโดยรูปศัพท์แล้ว หมายถึงทั้งแร่ธาตุ น้ำ อากาศ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า พรรณพืช ตลอดจนไปถึงระบบนิเวศ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะด้านป่าไม้เป็นหลัก

จากกระแสสังคมต่อต้านการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ที่กลุ่มองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) ได้ใช้ความพยายามสร้างขึ้นเป็นเวลา 20 ปีเศษมาแล้ว ทำให้ภาครัฐต้องเปลี่ยนวิธีคิดจากการใช้ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรเพื่อเศรษฐกิจระยะสั้น (ทำไม้) มาเป็นการมองในรูปแบบของสินทรัพย์ที่ยั่งยืน และนอกจากนี้ก็ทำให้เกิดความหวงแหนป่าในพื้นที่ของชุมชนรอบๆ บริเวณป่านั้นๆ และเกิดเป็น “ป่าชุมชน” ขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้มีมาตรการต่างๆ ของภาครัฐออกมาแก้ไขปัญหาหลายประการ เช่น การปิดป่า การยินยอมให้มีป่าชุมชนของชาวบ้านในพื้นที่ป่าทั้งป่าสงวนและป่าอนุรักษ์ โดยประกาศเป็นพื้นที่กันออก uly จนทำให้การลดลงอย่างต่อเนื่องของพื้นที่ป่าไม้ลดลงจากอดีตมาจนเกือบจะอยู่ในภาวะคงตัวในปัจจุบัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือพื้นที่ป่าในภาพรวมใน 2-3 ปีที่ผ่านมาไม่ได้ลดลงไปกว่าเดิม เหตุผลหนึ่งก็น่าจะมาจากการช่วยดูแลป่าของชุมชนในต่างพื้นที่ที่มีมากขึ้นในทั่วประเทศ

แม้ว่าขณะนี้พระราชบัญญัติป่าชุมชนยังไม่ได้คลอดออกมาบังคับใช้ แต่หากพูดถึงแนวคิดแล้ว ไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้บริหารประเทศ ตลอดจนไปถึงองค์กรนอกภาครัฐต่างเห็นด้วยว่าการมีป่าชุมชนเป็นสิ่งดีสำหรับประเทศ เพราะลำพังเจ้าหน้าที่อย่างเดียวคงไม่มีจำนวนและความสามารถรวมทั้งงบประมาณเพียงพอที่จะดูแลป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาคือ เมื่อมี "สิทธิชุมชน คนอยู่กับป่า" แล้ว หากป่านั้นไม่ใช่ป่าสงวนนอกพื้นที่อ่อนไหว แต่หากเป็นป่าที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรทั้งของตัวป่าเองและของระบบนิเวศที่เปราะบาง เราจะจัดการอย่างไรกับมัน ในขณะที่ทุกกระแสมุ่งไปในแนวคิดที่คนต้องอยู่กับป่าได้ แต่มักไม่ได้มองว่าแล้วป่าอยู่กับคนได้หรือไม่ หากปล่อยให้เกิดป่าชุมชน ซึ่งแน่นอนต้องมีชุมชนอยู่ตรงบริเวณนั้นด้วย กล่าวคือ ต้องสำเหนียกไว้ตลอดเวลาว่าในพื้นที่ป่าที่อ่อนไหวเปราะบาง และในอีก 20 ปีข้างหน้า ประชากรที่เพิ่มขึ้นของชุมชนนั้น ๆ รวมกับความต้องการพื้นที่ทำกินที่เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้นก็ดี ด้วยการขนส่งที่ดีขึ้นก็ดี และด้วยกระแสบริโภคนิยมที่จะแพร่เข้ามาสู่ชุมชนในป่ามากขึ้นก็ดี ล้วนจะทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศแห่งป่านั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหานี้จะมากขึ้นจนต้องมีการปรับกระบวนการทัศนในเรื่องสิทธิชุมชนที่จะอยู่ในป่าขึ้นมาใหม่ โดยต้องนำมาเทียบกับสิทธิอีกรูปแบบหนึ่ง คือสิทธิของป่า สิทธิของสัตว์ป่า และสิทธิของระบบนิเวศ ที่จะอยู่ได้โดยไม่ถูกรบกวนจากคน ซึ่งนั่นหมายถึงการต้องนำคนบางกลุ่มบางแห่งออกจากป่าดังที่เคยได้ทำกันมาแล้วในอดีตที่ไม่นานมานี้ และก็จะได้เผชิญกับปัญหาทางสังคมมาแล้วว่า แล้วจะเอาคนเหล่านั้นไปไว้ที่ใด

ปัญหานี้หมายรวมไปถึงป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอน อันเนื่องมาจากการที่ชุมชนไม่ได้ประพฤติตามกฎข้อบังคับและไม่ได้ดูแลป่านั้นตามกติกาข้อตกลง จนเกิดเป็นผลเสียในภาพรวมด้วยว่าจะเอาผู้ครอบครองป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอนนั้นไปไว้ที่ใด

นี่เป็นปัญหาในอนาคต ที่ยังรอคำตอบและทางออกอยู่

นอกจากนี้เมื่อป่าถูกปิด การทำไม้ลดลง ไม้ในฐานะเป็นวัสดุก่อสร้างอย่างหนึ่งจะมีราคาแพงมากขึ้น จนต้องหาวัสดุอื่นเช่นเหล็กและ/หรือปูนมาทดแทน ซึ่งนั่นหมายถึงการที่ต้องนำทรัพยากรเหล่านั้นจากธรรมชาติมาใช้มากขึ้น ภูเขาหินอีกหลายลูกจะต้องถูกระเบิดเอาหินมาใช้สำหรับการสร้างถนน สร้างบ้าน สร้างสะพาน ภูเขาหินปูนก็จะถูกระเบิดเพื่อเอาแร่หินปูนเอามาทำปูนซีเมนต์เพื่อการก่อสร้าง จนทำให้เกิดภาวะมลพิษท้องถิ่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์อย่างถาวร (หมายเหตุ : สิ่งนี้เมื่อถูกทำลายแล้ว จะเป็นการทำลายถาวร จะฟื้นฟูคืนสภาพแบบฟื้นฟูป่าไม้ไม่นั้นย่อมทำไม่ได้) รวมทั้งจะทำลายระบบนิเวศเฉพาะที่บางแห่ง หากภูเขาเหล่านั้นเป็นที่พักพิงของสัตว์บางจำพวก เช่นค้างคาว ดังนี้เป็นต้น

**ป่าไม้เสื่อมโทรม ฟื้นฟูได้
ภูเขาที่ราบไปแล้ว ก่อใหม่ไม่ได้**

ถนนผ่านป่าและพื้นที่อนุรักษ์ จะด้วยเหตุผล (หรือข้ออ้าง) ของการลดระยะทางและเวลาในการเดินทางและขนส่งสินค้า หรือความต้องการเพิ่มรายได้ของชุมชนท้องถิ่นก็ตาม จะเกิดขึ้นอีกมากในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า ถนนดังกล่าวเป็นได้ทั้งถนนภายในประเทศและถนนเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ถนนเหล่านี้จะทำให้พื้นที่ป่าถูกแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ และเกิดสภาพเป็น "เกาะ" กลางป่า ทำให้สัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์ขนาดใหญ่ถูกตัดขาดออกจากกัน เกิดเป็นฝูงเล็กกว่าเดิม และเกิดการผสมพันธุ์ในเหล้ากอ (in-breeding) กันมากขึ้น จนทำให้สัตว์ป่าเหล่านั้นอ่อนแอ ซึ่งจะมีผลกระทบลูกโซ่ต่อระบบนิเวศโดยรวมต่อไป

น้ำ

น้ำ เป็นทรัพยากรหลักและเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ การที่คนไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นใน 20 ปีข้างหน้า ย่อมหมายถึงความต้องการใช้น้ำมากขึ้น ทั้งสำหรับการอุปโภค-บริโภค และการผลิต การแก้ไขมีทั้งในเชิงรับและเชิงรุก ในเชิงรับก็คือจะมีการสร้างเขื่อนกักน้ำเพิ่มขึ้น แม้ว่ากระแสนักขมไทยและสังคมโลกในปัจจุบันจะเป็นไปในทิศทางต่อต้านการสร้างเขื่อน แต่ภาวะความจำเป็นอันเกิดจากขาดแคลนน้ำจะเป็นปัจจัยเร่งให้หลายฝ่ายรวมทั้งภาครัฐ ภาคเกษตร และภาคผู้ประกอบการ แม้กระทั่งภาคประชาชนในเขตเมือง ผลักดันให้เกิดการสร้างเขื่อนขึ้นอีกในอนาคต เพียงแต่ว่าการสร้างเขื่อนในอนาคตจะทำด้วยค่าใช้จ่ายที่แพงขึ้น มีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น มีการชดเชยที่เป็นธรรมมากขึ้น แต่ด้วยราคาค่าน้ำที่แพงขึ้นตามไปด้วย (น้ำฟรีจะไม่มีอีกแล้วใน 20 ปีข้างหน้า) ทำให้โครงการเช่นนี้เดินหน้าต่อไปได้ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม จะมีก็แต่ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้นที่เป็นส่วนที่ต้องสูญเสียต่อไปอีกอย่างไม่ยุติธรรม

ส่วนวิธีการแก้ไขเชิงรุกก็คือการทำให้สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและลดอัตราการใช้น้ำลง โดยมาตรการที่จะนำมาใช้คือการเพิ่มค่าน้ำ ทั้งน้ำดิบและน้ำสะอาด เพื่อให้สะท้อนถึงต้นทุนโดยธรรมชาติที่แท้จริง ส่วนด้านการเกษตรนั้นคงหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้วในเวลา 20 ปีข้างหน้าที่จะต้องมีการเก็บค่าน้ำสำหรับการเกษตรโดยเฉพาะการเกษตรที่มีการลงทุนขนาดใหญ่ หรือสำหรับกิจกรรมที่ไม่มีผลผลิตและเป็นเพียงเรื่องความบันเทิงเฉพาะกลุ่ม เช่นสนามกอล์ฟ ที่จะต้องมีการเก็บค่าน้ำในอัตราก้าวหน้า ส่วนเกษตรกรรมพื้นบ้านของชาวนาชาวบ้านปกติรัฐจะยังไม่เก็บค่าน้ำชลประทาน โดยรัฐจะเอารายได้จากส่วนอื่นมาทดแทน โดยเฉพาะเมื่อคิดในภาพรวมว่าไทยจะยังได้ประโยชน์จากการเป็นประเทศส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ของโลกใน 20 ปีข้างหน้า

วิธีการเชิงรุกอีกวิธีหนึ่ง คือการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยมากขึ้น กล่าวคือ นอกจากมาตรการข้างต้นแล้ว รัฐจะมีนโยบายและแผนงานด้านการรีไซเคิลน้ำมากขึ้น โดยอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมมาปรับปรุงคุณภาพน้ำเสียหรือน้ำทิ้งให้ดีขึ้นจนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก ซึ่ง ณ เวลานั้นทั้งคุณภาพและราคาของน้ำรีไซเคิลจะเทียบได้คือน้ำดิบในแหล่งน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่บางแห่งที่มีการขาดแคลนน้ำมาก ๆ จะถึงกับมีการนำน้ำเสียชุมชนมาบำบัดอย่างจริงจังจนสามารถนำกลับมาใช้เป็นแหล่งผลิตน้ำประปาด้วยซ้ำ

แปลกแต่จริง ทุกวันนี้คนกรุงเทพมหานครใช้น้ำส้มของคนอยุธยา (ผ่านแม่น้ำเจ้าพระยา) มาเป็นแหล่งน้ำทำน้ำประปา

อย่างไรก็ตามแม้จะมีมาตรการต่าง ๆ ออกมามากเพียงไรหรือดีเพียงไร การขาดแคลนน้ำก็ยังมีอยู่อีกมาก และจะเกิดปัญหาการแย่งน้ำระหว่างชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ และระหว่างลุ่มน้ำทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงค่อนข้างยาก หากพูดถึงเฉพาะปัญหาในประเทศไทยขาดแคลนน้ำในพื้นที่หนึ่งจะทำให้เกิดโครงการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำอีกหลายแห่ง ซึ่งในกรณีนี้กรรมการลุ่มน้ำจะเข้ามา

มีบทบาทอย่างมาก และแน่นอนที่จำเป็นต้องมีการจ่ายค่าชดเชยสำหรับปริมาณน้ำผันข้ามลุ่มและระบบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เสียไปให้แก่ประชาชนในลุ่มน้ำที่ถูกผันน้ำไปด้วย

ส่วนการผันน้ำข้ามประเทศจะเกิดขึ้นแน่ในอีก 20 ปีข้างหน้า ทั้งนี้ก็ด้วยอิทธิพลและแรงผลักดันในมิติเศรษฐกิจและสังคมของไทยที่ยังคงมาก่อนมิติทางสิ่งแวดล้อมอันเป็นของกลางระหว่างประเทศ แต่การผันน้ำข้ามลุ่มทั้งระดับในประเทศและข้ามประเทศจะเกิดขึ้นไม่ได้ง่ายๆ เจ้าของโครงการจะต้องเผชิญกับแรงต้านของกลุ่มอนุรักษ์ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค ไปจนถึงระดับนานาชาติ และโครงการเหล่านี้จะต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 10 ปีกว่าที่จะเป็นรูปธรรมจนถึงขั้นเกิดการผันน้ำได้จริง

ภาษีสิ่งแวดล้อม

ปัญหาทั้งสี่ทั้งปวงเกิดจากคนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพื้นที่ป่า พื้นที่ทำกิน การจรรยา-ชนสง การบริการ อุตสาหกรรม การเพิ่มประชากร ฯลฯ ตลอดไปจนถึงลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ดังนั้นในผลสุดท้ายแล้ว ในอีก 20 ปีข้างหน้าเมื่อความสามารถในการรองรับของธรรมชาติจะถึงขีดสูงสุดแล้ว ปัญหาจะตกกลับมาสู่คนโดยปริยาย นั่นคือภาครัฐจะจัดการโดยใช้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หรือ ใครทำเลอะคนนั้นล้าง อย่างเด็ดขาดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งก็หนีไม่พ้นที่ผู้บริโภคนจะเป็นผู้จ่ายค่าใช้จ่ายที่เพิ่งเกิดขึ้นนั้น โดยจ่ายในรูปของราคาสินค้าที่สูงขึ้น ค่าธรรมเนียมบำบัดมลพิษที่สูงขึ้น ค่าภาคหลวงการสัมปทานที่สูงขึ้น ค่าภาษีหรือค่าธรรมเนียมสิ่งแวดล้อมที่มีออกมาแปลกๆและหลายหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น ค่าภาษีบรรจุภัณฑ์ (packaging tax) ค่าภาษีน้ำ ค่าจัดการสารพิษ ค่าอนุรักษ์ป่า ค่าภาษีสำหรับเตรียมการสำหรับคนรุ่นต่อไป ค่าภาษีความยั่งยืนของประเทศ ฯลฯ

ณ เวลานั้น สังคมไทยจะได้รับรู้ถึงปัญหาจนเข้าใจในความจำเป็นของการแก้ปัญหาและยินยอมที่จะจ่ายค่าใช้จ่ายเหล่านั้นไม่ว่าจะโดยภาวะจำยอมหรือถูกบังคับก็ตาม แต่เป็นไปได้ที่ประชาชนอาจจะยังจ่ายไม่เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ของความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น โดยภาครัฐจะต้องไปหาเงินจากแหล่งอื่นมาจุนเจือภาระส่วนนี้ต่อไป

ส่งท้าย

การจะมองภาพไปในอนาคตนานถึง 20 ปี ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับใครก็ตาม แต่จากประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ผู้เขียนได้ร่วมชดากกรรมมากับคนไทยอีกหลายสิบล้านคนเป็นเวลา 30 กว่าปีนี้ คาดว่าสิ่งที่มองและวาดภาพไว้นี้น่าจะมีส่วนถูกอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องการแย่งน้ำ การจ่ายค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาของป่าชุมชน และเตาเผาขยะกลางเมือง

ส่วนจะเป็นจริงตามที่ “คุย” ไว้หรือไม่ ก็คงต้องรอกาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์กันต่อไป